

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Imago Primi Saecvli Societatis Iesv

Bolland, Johannes

Antverpiae, 1640

Capvt Quartvm. De institutione iuuentutis per scholas litterarum
Humaniorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97844](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97844)

thodo, huic vni insistant. Louaniensibus vt id facerent auctor fuit præcipuè Bellarminus. Aliis præterea pluribus in locis Doctores Academici vel exemplum nostrum hac in re, vel consilium sunt secuti. In sententiis, etsi nullius sic astricti sumus iurare in verba Magistri, vt nullâ in re liceat ab eo recedere (quod ne ipsi quidem sibi religioni ducunt, qui Thomistæ aut Scotistæ dicuntur) vnum tamen sectamur præ ceteris D. Thomam.

CAPVT QVARTVM.

De institutione iuuentutis per scholas litterarum Humaniorum.

DE scholis iis hîc agimus, quibus ad humanitatem puerorum animi conformantur. Humanum enim est non solum loqui, sed aptè loqui doctèque posse, & cum absentibus litterarum habere commercium; & quæ multis retrò sæculis ab aliis scripta sunt, qui doctrinæ laude claruerunt (qui Latini plurimum aut Græci nominis fuerunt) ea legentem non ignorare. Hæc cui non insunt, eum, etsi naturâ homo sit, non hominem tamen, sed truncum solemus aut stipitem caudicemve nominare. Illa verò multò etiam magis ad humanitatem pertinent, obsequentem esse parentibus, amare sanguinis aut virtutis nexu coniunctos, vi & fraude abstinere, neminem odisse, nemini inuidere, erubescere flagitium, & quod præ ceteris inculcatum oportuit, Deum religiosè venerari. Itaque, quibus in scholis tam hæc quàm illa rudes adhuc atque informes adolescentuli edocentur, eas scholas Humanitatis, & quæ illic tractantur studia, Humaniora dicimus. Nam illud omnino indubitatum est, malè separari has in puero disciplinas, litterarum atque morum: si enim, qui litterarum sunt magistri, ij morum honestatem in postremis habeant, plurimæ sub doctrinæ pallio adolescentis animum subibunt pestes; atque illæ in primis, quibus litterati plerique, ipsique ad eò eruditionis antesignani, sua scripta refererunt, scurrilitas, impudentia, turpido: quibus laus omnis ac decor adolescentiæ marcescit. Hanc prouinciam Societatis nostræ esse propriam, ex Pontificis Gregorij XIII. litteris apertè constat. ait enim, lectiones bonarum litterarum, & tam hæc quàm Theologiæ ac Philosophiæ, ad iuuentutem bonis moribus imbuendam, ex Societatis primæuâ erectione ac diuinâ vocatione, ab eadem exerceri. quod nescio an de vllò præterea Religiosorum Ordine dici æquè possit. Sed quid actum hoc in genere sit à Societate, videamus. Domiciliorum, in quibus degunt nostri, tria sunt genera: Professorum Domus, Collegia, & ea domicilia in quibus probantur Tirones. Ex his multitudo longè maxima est Collegiorum. Instituta sunt hæc studiorum causâ; ac primùm quidem, vt soli in iis erudirentur qui Societati nomen dederant: Gandiæ primùm sub Duce Borgia adolescentibus alij nonnulli sunt admissi. Nunc in Societatem vix vllus admittitur antequàm his studiis sit imbutus: quare Collegiorum nostrorum scholæ, externorum adolescentium totæ sunt, quinæ plurimum aut senæ in Collegiis singulis: in quibus, præter litteras, eloquentia

In Privileg.
Ædificandi
intra cannas
Saluatoris
nostri, &c.

Lectiones
bonarum
litterarum
Societati
propria.

Hist. Societ.
Tom. 1.
lib. 6. n. 71.

quentia etiam tam Græca quàm Latina, neque soluta oratio tantum, sed etiam numeris adstricta, & lepos omnis poëticus, traditur. Quà gentium omnium ac Rerumpublicarum approbatione Magistri nostri in hoc munere versentur, id aliorum iudicij facio: dicam ego, quales esse Societas eos desideret, & porro vt sint, omni studio allaboret. Primum est, vt scientiis illis, quas profitentur, non mediocriter sint imbuti: nemo enim docet alterum, quod ignorat ipse. Quapropter, qui destinantur ad hoc munus, annum integrum tum recolendis humanioribus studiis, tum comparandâ docendi methodo, iisque consulendis, qui hoc munere cum laude perfuncti sunt, distinentur. Sed illud potissimum spectat Societas, vt Christianâ pietate imbuetur tenera puerorum ætas. Huc spectant illæ leges quæ interesse quotidie augustissimo Missæ Sacrificio, mensibus singulis exomologesin frequentare, abstinere à iureiurando & omni morum contagione, honore prosequi Sacerdotes, Deum ac Superos piè inuocare, discipulos nostros iubent. Non immeritò certè viro id sapienti cuiquam ac docto visum est, si condita ab initio Societas sic fuisset, vt in solam institutionem puerorum incumberet, atque id faceret eo labore eaque felicitate quâ facit, aliud præterea nihil illi defuturum ad splendorem sanctæ perfectæque Religionis: idque siue ipsius virtutem, siue utilitatem spectes, quæ ex eâ redundat in alios. Ad virtutem quantum illud est, hominem doctrinâ præstantem, cui ampliora ad plausum proposita sunt theatra, Doctorum atque concionatorum exedra, qui administrare ipse totius Ordinis sui gubernacula posset, contemnentem hos honorum fumos, litterario sese ludo includere, vbi spectatores admiratoresque prudentiæ suæ præter pueros, nullos habeat? Neque enim Turfelinus, Tuccius, Cerda, Castrius, Pontanus, sexcenti alij, quorum in hoc studio exercitata præcipuè virtus est, ij viri fuerunt, qui non res maximas gerere cum laude potuissent; & verò etiam sæpè gesserunt. Sed nimirum veri Ignatij filij id à parente didicerant, ea muna obiri debere ardentius, in quibus magis humilitas exercetur & charitas. Nicolaus certè Lancilottus (qui primus, quem quidem legimus, è Societate litteras docuit, anno eius quinto) & concionator erat, & nostris regendis Præpositus, eoque animo immensam ad Indos navigationem susceperat, vt cum Xauerio alterum illum mundum percurreret, & quocumque posset, victricia CHRISTI signa inferret: is vir non alienum putauit ab istâ excelitate animi sui, in puerorum hætere scholâ, & primis loquendi scribendique rudimentis decantandis insistere. Hæc illi Indica erat messis, litterarum efformare apices, ac trita illa Grammaticæ præcepta ad fastidium inculcare: huic muneri tum Goæ, tum Coulani, duodecim annos impendit: hoc ipsum, cum iam esset fractus laboribus (nam neque vlli interim labori parcebat) ac tabe propemodum confectus, tamen ad extremum adamauit: dignus sanè cuius vestigiis libenter insistant, qui è nobis salutem hominum vehementius exoptant. Iam qui labores in hoc sunt, quæ tædia toleranda, quæ deuorandæ molestiæ? Puerorum inculta ingenia, mali mores, inconstantes animi, pigritia, garrulitas, difficultates, querelæ quantam exhibent

*Docendi
munus
sufficere
posset ad
perfectam
Religio-
nem.*
Ioan. Bonif.
in Præfat.
lib. de Instit.
Christiani
pueri.

*Nicolaus
Lancilot-
tus primus
è Societate
litteras do-
cuit.*

exhibent patientiæ segetem? sanguis etiam ac succus omnis in hoc opere non rarò exhauritur: imò vita ipsa nonnumquam impenditur, vt quamdã martyrij speciem habere videatur. Nouimus certè aliquos quibus aut nimiã contentione rupta est vena, aut nimiã fatigatione sic afflicta valetudo, vt recuperari postea numquam potuerit: vt non solus Cassianus Martyr ab alumnis disciplinæ suæ pro stipendio mortem acceperit. In hoc tam laborioso ludo, vt animo non frangaris, duces etiam annos plures, nullã præsertim lucri aut commodi tui spe, quã tandem constantiã, & quã exaggeratã virtute opus esse existimamus? At ex iis quos modò nominavi, Turfelinum atque Caltrium annos viginti duos hæc palæstra exercuit; illum Romæ, in Lusitaniã alterum. Stephanum Tuccium annos sedecim Musæ Siculæ tenuerunt; cui tamen non minus nomen à diuinis scientiis quã à litteris fuit, vt qui Theologiam deinde per annos plures sit professus, ac tandem in Romano Collegio scholis omnibus præfuerit. Triginta ipsos annos in hoc puluere litterario versatus est Melchior Cerda, partim Hispali, partim Cordubæ. Sed palmam eripuit ceteris Ioannes Bonifacius, quadraginta annorum cursu in hoc stadio indefessus. Commemorari præterea multi possent annorum viginti aut plurium magistri: & existunt in viuis etiam non pauci, qui non alium finem laboris huius quã vitæ expectant: digni profectò, quorum nomina sequenti sæculo traderentur æternum victura, nisi obstaret ipsa multitudo, & fructum sui operis maximum hunc plerique expetent, soli Deo innotescere. Vtilitas ex hoc opere duplex est: vel enim in ipsis pueris qui docentur, vel in totã Republicã cernitur. Pueri eos ferè mores referunt è scholis nostris, quos parentes ipsi admirari satis nequeunt. In Germaniã quotidiana ista sunt, hæreticorum filios, postquam scholas nostras frequentarunt, neque minis induci neque blanditiis posse, vt quidquam deinceps à disciplinã Catholicã alienum committant. Gloriat hinc aliquis vapulasse se à parentibus, quòd diebus, quibus id vetitum ab Ecclesiã est, gustare carnem noluerit: alter ne idem faceret, triduo ieiunasse: alius coniecisse se in ignem ingens, nescio cuius, hæretici doctoris volumen, vnde parens quotidie solitus erat venenum haurire; eã de causã expulsam esse domo, non penitere tamen patrati facinoris, malle quouis in loco precario viuere, quã apud hæreticos parentes delicatè nutriri: est qui dicat, auditis in scholã rationibus, os à se Ministro hæretico esse occlusum. Hos ab institutione nostrã fructus pueri referunt, non sibi tantum, sed aliis etiam non rarò salutare. Quoties seruum aliquis, alius ancillam, adduxit ad Sacerdotem, eiuratã hæresi Ecclesiæ reconciliandos? Nec defuerunt, qui parentibus, à quibus vitam hanc mortalem acceperant, meliorem redderent & immortalem. Accidit id etiam non semel, vt solo puerorum nostrorum conspectu, cum vel templum iuncti adirent, vel in eo diuinis precibus vacarent, ad fidem rectam hæretici, ad mores probos homines perditii sint conuersi. Iam isti quã sunt suaues doctrinæ nostræ fructus! adiri à nobiles pueris mendicorum atque ægrorum hospitia, hinc famulari ægris eos, quibus domi etiam cum ambitione feruitur: ab his inferri cibos languentibus, lectos sterni, mundari cubicula,

*Multi
diutissime
docuerunt.*

*Vtilitas
ex docendi
munere.*

labo-

laboriosa & abiecta feruorum opera exerceri: non abhorre à conspectu, quin etiam à contactu, scædorum vlcera in munditiis enutritos, & propè in materno sinu. Quid iam illa referam communiora? fuisse vix duodecim annorum adolescentulos, qui ieiunio, flagris, cilicio identidem in se scæuirent? qui bonam noctis partem orando transigerent, qui percussi iniuriâ, maxillam alteram percipienti præberent? repertus est etiam, qui nudo corpore se volutaret in niuib; qui loris ære præfixis ad eò in se scæuiret, vt auersus atque aduersus totus sanguine manaret: fuit, qui inflicto hunc in modum vulneribus affricaret salem. Antuerpiensis puer aliquis fune circum lumbos ducto, ac sæpius circumactò, tam arctè se constrinxerat, vt attrito corpori inolescèret funis; tres tamen menses integros hunc dolorem sustinuit. Atque hæc ausi sunt facere innocentes pueri, teneri, molliter educati, qualia in sanctis Francisco Seraphico & Xauiero, aliisque viris aut pœnitentiâ feruidis aut sanctitate robustis, vix satis possumus admirari. Quàm obsequentes hos oportet fuisse parentibus, quàm religiosos in templis, quàm in omni Christiani hominis officio accuratos, qui ad virtutes tantas tamque arduas adspirare didicerant?

Ad eas venio vtilitates, quæ non in priuatos homines domosque parentum, sed in ciuitates integrasque prouincias publicè redundarunt. Neque tamen illud attingam, quanti Reipublicæ intersit iuuentutem rectè institui: quæ res est à Petro Ribadeneirâ, Francisco Sacchino, Ioanne Bonifacio nostris, atque aliis abundè tractata: hoc dumtaxat ostendam, quid sit in Christianâ Republicâ scholis nostris effectum. Ac primum, si dicerem, Societatis præcipuè operâ florere non paucis in Regnis humaniores litteras; insignis ea arrogancia aliquibus fortasse videretur. habeo tamen auctorem huius assertionis meæ Regem magni iudicij ac prudentiæ: Henricus IV. is fuit Rex Galliarum, quem publicè ferunt coram Regni Proceribus id affirmasse; Societate è Gallis discedente, Musas quoque illinc abiisse, cum reuertente esse reuersuras. Sed ne fumamus nobis ipsi tantum, quantum Rex Christianissimus tribuit: illud certè nemo diffitebitur, artes, quæ erant antè mercenariæ, liberales à nobis & gratuitas esse factas: vnde quis non videt doctorum virorum numerum incredibiliter esse auctum? Sed minus istud est: hæc maiora. Serpenti latè hæresi, ac totum, vt videbatur, orbem inuasuræ hac maximè ratione obuiam est itum. Regnum Polonia, si Florimundo Historico credimus, hac viâ est præcipuè vindicatum. Sed Regibus certè ipsis credamus, Stephano atque Sigismundo: quorum vterque in condendis nostrorum Collegiis atque scholis testatus id est frequenter, hoc vnicum esse medium rem Catholicam in Poloniâ promouendi, & corruptas hæresi mentes ad sanitatem reuocandi. In Germaniâ Ferdinandus I. Imperator, & antidotum contra hæreses efficacissimum, scholas à se nostras adhibitas esse scripsit, & ipserum usus nos docet, quàm parum in iis Germaniæ partibus propagata sit illa pestis, imò quantum etiam imminuta sit, vbi in obicem hunc impedit. Neque minor est inter Catholicos fructus. Religiosorum Ordines è nostris gymnasiis, tamquam è seminariis, magnum incrementum accepisse; non nostra

Lechneff
Sod. Parth.
lib. i. cap. 10.
de Alexand.
Bertio, Mi-
chæle Aya-
tunio, &c.

Ioan. Argenti-
ta lib. ad Re-
gem Polon.
cap. 7.
Henrici IV.
Galliarum
Regis de
Societate
testimo-
nium.

De Ortu
hæres. l. 4.
cap. 13.
Ioan. Argenti-
sup. cap. 5.
Stephani
& Sigis-
mundi
Regum
Polonia,
Ferdinan-
di I. Imp.

vox est, sed ipsorum qui illis præsent. Iam quot sunt in curiis Senatores, quot in urbibus Iudices, quot vbique summi Magistratus, quorum prudentiâ maximâ res geruntur, qui fateantur, industriæ virtutisque quam habent, à nobis prima posita esse fundamenta? Reges etiam ex institutione nostrâ & summi Principes prodierunt non pauci. Rex Lusitanix Ioannes III. filium Principem Ioannem Simoni Rodericio, vni è decem primis nostris Patribus, erudiendum commisit: idem cum è vitâ decedens heredem Regni relinqueret Sebastianum nepotem suum, puerulum tum triennem, vt præceptor è Societate puero daretur, extremis vocibus mandauit. Functi sunt eo munere Ludouicus Consaluius primùm, tum Ignatius Martinez: quorum educatione ita ad virtutem omnem Rex puer profecit, vt in eâ ætate vitam duxerit, quem fuisse sub matre Blancâ S. Ludouici Gallorum Regis historia meminerunt. atque vtinam apud adolescentem valuissent æquè magistri consilia, ac valuerant apud puerum præcepta! Poloniae Rex Stephanus nepotem item suum Principem Transilvaniae Sigismundum in disciplinam Societati tradidit. Ex Archiducibus Austriæ, Ducibus Bauariæ, summis quibusque Germaniæ Italiæque familiis, quot & quanti discipuli nostri fuerunt? De Ferdinandi II. laudibus nulla posterorum ætas conticescet: de quo Imperatore, cum viueret, ita rescribebat ad suam Sanctitatem Apostolicus Nuntius, vt negaret post Constantinum, parem in Ecclesiâ illi fuisse, quem omnium ordinum homines, ipsique inter eos Pontifices Summi, non dubitarunt Imperatorem sanctum appellare: de quo, qui Ecclesiæ hucusque præest, Pontifex Urbanus ita gratias agit Deo, vt dicat Cæsari ab ineunte ætate eum virtutis amorem, eamque æternorum bonorum cupiditatem fuisse iniectam, quæ illum ad vitam tot annorum spatio innocenter traducendam impulerunt. Huius tanti Principis tam pia atque sancta educatio, etsi parenti tribui meritò debeat feminae religiosissimæ Mariæ, cuius filij atque filia propè omnes, (è quibus Regina tres fuerunt) sanctitatis famâ & innocentia celebrantur; suam tamen laudis partem aliquam ex eâ Societas decerpit, à quâ est puer litteris & virtutibus institutus. quam institutionem adeò agnouit optimus Cæsar, vt postea Societatis filium se diceret, sæpè & scriberet. Viuunt etiamnum atque imperant è Societatis disciplinâ Principes, quorum religio, vita, mores testantur, regiam indolem haudquamquam in ipsis fuisse degeneri educatione corruptam. In Ecclesiis Pastores populorum, Doctores, Præpositi, Abbates, Episcopi plurimi è scholis nostris prodierunt: ipsi denique Romani Pontifices, vt de aliistateam. Cuius gloriæ ac voluptatis nobis est, discipulum aliquando gymnasij nostri fuisse Urbanum VIII? Hic nimirum illa docti Pontificis Musa suauissima nata est, cuius cantu omnia resonant loca terrarum: hinc illa indoles, & natum ad maxima ingenium exserere se primùm cœpit in paruis rebus: hinc incunabula sunt prudentiæ, tot deinde ac tantis muneribus functæ: hinc denique formata est à teneris illa virtus, cui iam tum supremum infra se solium diuina Prouidentia præparabat.

Testimoniis abstinco, quæ adferre in laudem scholarum nostrarum possem

Regum & Principum pueritia à Societate instituta. Valconcell. in Sebastian.

Lamormaini cap. vi. Vitæ.

Vitæ Marg. Austr. c. 6.

Lamorm. cap. 25.

Pontifex Urbanus VIII. Societatis alumnus in scholis.

possem multorum & maximorum virorum; quando pro se satis res ipsa loquitur. Vnum tamen præterire nequeo Congregationis Cardinalium pro dubiis ad Tridentinum Concilium deputatæ. Sic rescribit illa, vbi de Magistris constituendis agitur per Seminaria, qui iuventutem literis informent: *Si reperiantur Iesuita, ceteris antepoenendi sunt.* Grauis laus: tum quòd ab ipso sacrosancto Senatu, atque Eminentissimis Principibus est profecta; tum quòd hac in re nostrorum operam præ ceteris absque vllâ exceptione commendat. Nostrum erit videre, ne quam excitauimus in Ecclesiâ opinionem de scholarum nostrarum præstantiâ atque fructu, minus aliquid præstando fallamus.

Cardinalium Congregationis Tridentini de Societate pro scholis seu Seminariis testimonium. Respons. 231. circa decret. Trid. sess. 23. c. 18. de Reform.

CAPVT QVINTVM.

De institutione iuuentutis per Seminaria ac domos Commotorum.

QVòd plurimum referret in vtramque partem, quomodo atas tenera educetur; illius non institutionem tantum in scholis, sed familiarem etiam domi curam, sibi suscipiendam esse Societas existimauit. In multis enim adolescentibus, quæ ædificata sunt in scholis, destruantur domi. Delicata res est in puero honesta atque liberalis indoles: nisi sollicitum custodem nata sit, facile dederit aliquid exemplo & familiaritate peiorum. Neque ea semper in parentibus industria est aut cura, quæ tantus thesaurus rectè seruetur: negotia multos impediunt tum publica, tum priuata: matres amor excæcat, & præpostera quædam indulgentia: pædagogos è mercenariis quot inuenies, quibus tantum pignus tutò committas? plerisque id erit magis cordi quod commodum sibi est, quàm quod alumni salutare. quos ardens Dei amor & benè merendi de aliis studium operi huic addixit, ij sunt demum, à quibus expectari iuuentutis educatio optimo iure debet. Quid est hæc in re præstitum à Societate? In Provinciis ferè singulis domicilia sunt, in quibus viuunt sub eius curâ adulescentes: Romæ, Ingolstadtij, Herbipoli, Goæ, Parisiis, Flexiæ, Montibus Hannoniæ, Vallisoleti, Hispali, Audomari, Antuerpiæ. In his Principum virorum filij multi sunt, multi Marchiones, Comites, Barones, illustri loco nati plurimi: in quibusdam omnes nobilitate sunt illustres. Hos ita instituunt Patres nostri, vt virtutem, quæ molesta & perdifficilis est hominibus, familiarem iis reddant, & quasi in alteram vertant naturam. Confuescunt hîc à teneris adulescentes, primas diei horas non turpi somno atque ignauitiæ (quod est familiare aliis) sed, inuocato ritè Deo, labori Musilque impendere. Sua habent præstituta singulis actionibus tempora: meliores horas litterarum studiis, alias ad studia minus aptas relaxationi corporis tribuunt; quo fit, vt omnia agere ordinatè discant, & quantum occupationi cuique debeant temporis, metiri. Ipsa relaxatio sine studio aliquo curaque non est: loqui enim inter ludendum latine iubentur, duplici fructu: nam & lingua perficitur, & ne dissoluantur animi remissione, cauetur. In mensa liberaliter habentur, non indul-

Seminariorum disciplina egregia.